Tööstuse ja maavarade töörühma arutelude kokkuvõte

Sektori ootus kliimaseadusele – milleks vajalik ja millega tuleb sektori vaatest arvestada

EL HKSi kuuluvate ettevõtete ootus on, et riik sekkuks ettevõtete tegevusse nii vähe kui võimalik ega dubleeriks EL-i tasemel rakendatud meetmeid (näiteks EL HKS) siseriiklikul tasemel rakendatavate meetmetega. Kliimaseaduse põhieesmärgiks peaks olema EL HKSi kuuluvate ettevõtete hinnangul nende valdkondade reguleerimine, mis EL-i poliitikameetmete alla ei kuulu, tagamaks, et kõik Eesti sektorid annaks enda proportsionaalse panuse EL-i kliimaeesmärkide saavutamisesse. Kui Eesti peaks EL HKS-iga hõlmatud sektorite suhtes siiski kehtestama täiendavaid õiguslikult siduvaid eesmärke, siis tuleks nende hinnangul kliimaseaduses näha ette ka asjakohaste kompensatsioonimehhanismide rakendamine, mis võimaldaks Eesti ettevõtetele tekitatavat kahju korvata.

Kui kliimaseadus tahab anda ettevõtetele kindlust, siis võiks see käsitleda Eesti riigi käitumist olukorras, kus midagi läheb tulevikus valesti. Investeeringut kavandavale ettevõttele on väga oluline teada, kuidas käitub Eesti riik olukorras, kui EL-i 2040. aasta eesmärgi saavutamiseks vajalikke eeltingimusi ei suudeta luua (näiteks kui praegu kavandatavale tehasele ei ole hiljemalt 2040. aastal võimalik installeerida tõhusat ja avatud turul konkurentsivõimelist süsiniku püüdmise seadet, sest sellist tehnoloogiat pole veel õnnestunud välja töötada).

Töörühmas oli ka teisi arvamusi ja teine hulk osapooli leidis, et ka EL HKS-i kuuluvate ettevõtete kasvuhoonegaaside heite piiramiseks võib olla täiendav regulatsioon vajalik, sest HKS-is osalemine ei kindlusta seda, et riik suudab kõigi sektorite peale kokku oma kliimaeesmärgid saavutada. EL keskkonnaõigus seab nende hinnangul vaid minimaalsed nõuded, mida kõik riigid peavad täitma, kuid riikidel on õigus teha sellest rohkem keskkonna hoidmiseks ja jätkusuutliku arengu tagamiseks. Seetõttu ei ole tõsiasi, et mõnd valdkonda reguleerib EL õigus, iseenesest takistus Eestis selles valdkonnas rohkema ära teha. Nende hinnangul tuleks kliimaseaduses selgelt väljendada suundumust kiiresti vähendada fossiilkütuste tootmist ja kasutamist. See annaks puhaste tehnoloogiate kasutuselevõtuks vajalike investeeringute tegemiseks õiguskindluse ja selguse.

Töörühmas leiti, et kliimapoliitika eesmärkide saavutamiseks on vajalikud suured investeeringud tehnoloogiaarendusse, energiatõhususse ja kütuste vahetusse, mille tegemiseks on vajalik pikaajaline õiguskindlus ja investeeringute tegemist soodustavate meetmete rakendamine. Riik peaks seaduses sätestama pikaajalise õiguskindluse tagamise ning soovitavate muudatuste elluviimise toetamisega seonduvad põhimõtted, mis võimaldaksid ettevõtetel tõhusalt kliimaeesmärkide saavutamisesse panustada.

Milline on sektori potentsiaal kasvuhoonegaaside heidet vähendada

Põlevkiviõlitootmise kasvuhoonegaaside heide tööstussektoris on väga suure osakaaluga. Selle vähendamise kiirus sõltub suurel määral sektori konkurentsipositsioonist EL HKS-is (eriti EL-i poolt tasuta jaotatavate heitkoguse ühikute kogustest) ja maailma vedelkütuste turul ning põlevkiviõlitööstuse transformatsiooni plaanide õnnestumisest. Võttes arvesse EL HKS-i toimimise põhimõtteid (euroopaülene konkurents ja kaubeldavate ühikute pidev vähendamine süsteemis), saavutatakse põlevkiviõli tootmise käitiste omanike hinnangul põlevkiviõlitööstuse dekarboniseerimine ühel või teisel viisil EL-i kliimaeesmärkidega kooskõlas olevaks ajaks. Eelnevast tulenevalt ei pea põlevkiviõli tootmise käitiste omanikud otstarbekaks, et riik nende toimimist kliimapoliitilistel eesmärkidel siseriiklikult täiendavalt reguleerib. Muu olemasoleva ja lisanduva tööstuse heite vähendamine sõltub samuti nende konkurentsipositsioonist EL HKS-

is ja vastavatel kaubaturgudel, kuid samas ka kasutatavate kütuste asendamisest ning süsinikupüüdmise tehnoloogia arenemise ja kasutatavuse võimalustest.

Teiste osapoolte hinnangul tuleks põlevkiviõlitootmise heite suurt osakaalu selle sektori ja kogu Eesti heitest arvesse võttes siiski seada sektorile täiendavad piirangud lisaks EL HKS-ile, et jätta teistele sektoritele mõistliku suurusega kohustus Eesti üldise heite vähendamise eesmärki panustamiseks.

Töörühmas leiti, et võttes arvesse energeetikasektori suuremat dekarboniseerimise pontetsiaali ja kiiremat tempot võrreldes tööstussektoriga, on põhjendatud tööstuse ja energeetika emissioonide koos käsitlemine, mis võimaldab täiendavat paindlikkust tööstussektorile. Kõige madalamal rippuv vili on andmete korrastamine ja täpsustamine, et me ei ülehindaks tänase kasvuhoonegaaside heite suurust, kuid korrastatud andmete ootuses ei või samas edasi lükata sektori heite vähendamiseks vajalikke otsuseid ja investeeringuid.

Peamised meetmed KHG heite vähendamiseks

EL HKS-iga hõlmatud sektorite puhul on peamiseks meetmeks heitkoguse ühiku hind, mis kujuneb euroopaülese konkurentsi ja süsteemis kaubeldavate ühikute koguse pideva vähendamise tulemusena. EL HKS-i parameetrid tulenevad otseselt EL-i kliimapoliitika eesmärkidest, mistõttu võib öelda, et EL HKS garanteerib EL-i kliimapoliitika eesmärkide saavutamise EL HKS-i sektorites.

Heite piirväärtuste ja kompleksloa muude nõuete määramiseks kasutatakse parima võimaliku tehnika (PVT) nõudeid. PVT nõudeid uuendatakse tavapäraselt 8-aastase välbaga. Praeguse seisuga PVT nõuded ja seega ka kompleksload CO_2-heite piirväärtuseid ei reguleeri. Tulevikus on võimalik vajadusel CO_2-heite piirväärtused või isegi KHG heite absoluutmahud lubadesse lisada, sest tähtajatu keskkonnaloa väljastamine ei anna õigustatud ootust muutumatutel tingimustel igavesti tegutseda. Tingituna PVT nõuete muutusest saab komplekslubasid regulaarselt läbi vaadata ning nendes sätestatud tingimusi kas muuta või täpsustada. CO_2-heite piirväärtuste või absoluutmahtude lisamine PVT dokumentidesse eeldab samas tõhusa ja käitajale mõistlikul viisil kättesaadava nüüdisaegse ning majanduslikult ja tehniliselt vastuvõetava tehnika olemasolu. PVT-sse ei saa lisada tehnikat, mis nimetatud nõuetele ei vasta.

Praeguste prognooside kohaselt olemasolevad meetmed sektori kasvuhoonegaaside heidet 2030. aastaks alla ei too. Uute käitiste lisandumise ja nende tugeva konkurentsipositsiooni tõttu EL HKS-is (põlevkiviõlitootmine on suure süsinikulekke ohuga valdkond, mis saab EL-ilt tasuta heitkoguse ühikuid) sektori heide tõenäoliselt kasvab. Samas tingituna EL HKS-i prognoositavast mõjust peab tööstusettevõte juhul, kui soovib enda tegevust pikemas perspektiivis jätkata, igal juhul kas investeerima kütuse vahetusse või süsiniku püüdmise seadmete kasutamisse, mis vajavad üheltpoolt regulatiivset kindlust, teisalt aga tehnoloogia arenemist ja kättesaadavust. Täna ei osata veel hinnata, millal täpselt muutub tõhus ja konkurentsivõimeline süsinikupüüdmise tehnoloogia ettevõtetele kättesaadavaks.

Komplekslubade tähtaegadega piiramine peab EL HKS-i kuuluvate ettevõtete hinnangul igal juhul olema sõltuv investeeringu tasuvusajast, kuna tähtajaliste lubade kohaldamine ei anna investeeringute tasuvusele piisavat kindlust. Teine hulk osapooli sellega ei nõustunud ja leidis, et tööstusheite seaduse kohaselt on kompleksloale tähtaja seadmise võimalus ette nähtud keskkonnakaitseliste vajaduste jaoks. Keskkonnaõiguse põhimõtetega läheks nende hinnangul vastuollu just see, kui keskkonnaohtliku tegevuse kompleksloa tähtaeg jäetaks seadmata või seataks kaugemasse tulevikku puhtalt seetõttu, et vastasel juhul ei ole investeering tasuv.

Keskkonnaohtlikku tegevusse investeerimine on risk, mida peab kandma ettevõtja, mitte ühiskond.

Tööstussektori kasvuhoonegaaside heidet aitaks vähendada ja puhaste tehnoloogiate konkurentsivõimet suurendada nende hinnangul see, kui kasvuhoonegaaside atmosfääri paiskamise eest tuleks tasuda tasu, mis vastaks tervele kulule, mida heide ühiskonnale põhjustab. See muudaks suure kliimamõjuga tegevused kallimaks, kuid annaks puhastele tehnoloogiatele olulise hinnaeelise, mis kiirendaks turupõhiselt sektori heite vähendamist. EL HKS-i kuuluvad käitised juba tasuvad kasvuhoonegaaside heite eest teatud ulatuses tasu, kuid esiteks eraldatakse neile ka hulk tasuta ühikuid ning teiseks ei kajasta ühiku hind heite tegelikku kulu ühiskonnale.

Sektori vajadused heite vähendamise potentsiaali realiseerimiseks

Võttes arvesse ettevõtete tootmisprotsesside ümberkujundamise (sh kütusevahetuse, energiatõhususe suurendamise ja süsinikupüüdmise seadmete rakendamise) kapitaliintensiivset iseloomu, võivad osutuda vajalikuks erinevad toetavad ja leevendavad meetmed vajalike muudatuste läbi viimiseks, et tagada Eesti ettevõtete konkurentsivõime ja töökohtade säilimise Eestis. Töörühma osalised peavad vajalikuks säilitada tehnoloogiamahuka ja töötleva tööstuse rolli Eesti majanduses ning soovib, et Eesti oleks atraktiivne sihtkoht uutele tööstusinvesteeringutele.

Võimalused ja vajadused sektori konkurentsivõime tõstmiseks

Eesti tööstussektori konkurentsivõime tõstmise peamisteks eeldusteks on EL HKS-i kuuluvate ettevõtete hinnangul riigi võimalikult vähene sekkumine ettevõtete äritegevusse, äri ja arengut soodustava regulatiivse keskkonna, mis on vähemalt võrreldav ja võimaluse korral parem Eesti naaberriikide ärikeskkonnast, tagamine ja selle olukorra hoidmine võimalikult pika ajaperioodi vältel.

Eesti konkurentsieeliseks on suhteliselt hea haridusega tööjõu olemasolu ja hõredalt asustatud riik, kuhu on võimalik rajada erinevaid tööstuseid. Riigi poolt juba võetud taastuvenergia arendamise eesmärgid peaksid juba käesoleva kümnendi lõpuks tagama suures mahus puhta energia pakkumise, mille toetamiseks oleks vajalik suurema energiaintensiivsema tööstuse lisandumine. Tööstusettevõtete lisandumist takistavad EL HKS-i kuuluvate ettevõtete hinnangul erinevate tarbimismaksude (aktsiis, taastuvenergia tasu) lisamine ettevõtete elektriarvetele, mis panevad need halvemasse konkurentsipositsiooni võrreldes näiteks põhjamaade tootmisettevõtetega. Täiendavalt nõrgendavad Eesti tööstusettevõtete konkurentsivõimet teiste Euroopa riikidega võrreldes EL HKS-i kuuluvate ettevõtete hinnangul väga paljude keskkonnamaksude olemasolu, mille suurused ei lähtu tegevuste tegelikust keskkonnamõjust ja mida muudetakse lühikese etteteatamisega ja sageli.

Töörühma hinnangul on oluline parandada võimalusi tööstuslike katsete läbiviimise loamenetluste lihtsustamiseks ning sihitud grantide pakkumist uutele tööstusharudele. Maavarade valdkonnas võib Eesti konkurentsieelis tulevikus olla selliste ressursside kasutuselevõtt, mille järele on rahvusvahelisel turul suur nõudlus (näiteks rohemajanduse tarvis kriitilise tähtsusega toormete ja nendest valmistatud seadmete komponentide järele). Maavarade uurimine peab olema hõlpsam, sest uurimine ei vii kaevandamiseni.

Sektori ettevõtete ja erialaliitude jaoks oleks edasiste sammude kujundamisel abiks, kui riik nõustuks tegelema Eesti tööstuse konkurentsipositsiooni hindamisega eriti naaberriikidega

võrreldes ja astuma samme selle parandamiseks. Üheks selliseks võimaluseks oleks valdkondlike teekaartide loomine koostöös riigiga, mille raames lepitakse kokku lähema näiteks kolme aasta jooksul rakendatavates konkreetsetes meetmetes.

Sektori jaoks olulisimad põhimõtted ja tegevussuunad, mida tuleks kliimaseaduses sätestada

EL HKS-iga hõlmatud sektori jaoks on oluline hoida riigi sekkumine ettevõtete majandustegevusse nii väiksena kui võimalik. Kui riik peab siiski vajalikuks EL HKS-iga hõlmatud sektorite suhtes riiklike õiguslikult siduvate eesmärkide kehtestamist, siis tuleks EL HKS-iga hõlmatud ettevõtete hinnangul riigil näha kohe ette ka ettevõtetele kompensatsioonide maksmise võimalus, hüvitamaks ettevõtetele tekitatav majanduslik kahju.

Sektori ettevõtete jaoks on oluline vähemalt võrdsete konkurentsitingimuste tagamine naaberriikide ettevõtetega. Seetõttu riik peaks seirama regulatiivseid arenguid Eesti naaberriikides ja rakendama vajaduse korral toetavaid ja leevendavaid meetmeid Eesti tööstussektori konkurentsivõime tagamiseks rahvusvahelises konkurentsis. Sektori jaoks on oluline, et riik ei tekitaks kliimaseadusega ettevõtetele juurde põhjendamatuid aruandluskohustusi ja kasutaks maksimaalselt ära juba praegu kogutavad andmed.

Võimalike uute ressursimahukate tööstusettevõtete Eesti turule lisandumiseks tuleb jätta regulatiivset paindlikkust ja luua võimaldavaid tingimusi. Põhimõtete sätestamisega tuleb luua Eesti majandusele uusi võimalusi, mitte seada üksnes piiranguid. Tööstuse ja maavarade valdkonnas on oluline luua alasektorite teekaardid, milles seada kokkulepped ja prioriteedid, mida riik koos ettevõtetega soovib saavutada. Teekaart võiks anda täiendavat kindlust valdkonna pikaajalise arengu jaoks ning vähendada lühiajaliste poliitiliste muutuste riski.

Töörühmas oli ka teisi arvamusi, mis toetasid täiendavate piirangute kehtestamist. Piirangute sätestamise puhul peavad need olema proportsionaalsed ja arvestama kulutõhususega. Vajalik on täpsustada, millises ajaraamis kulutõhusust arvestatakse, ning mitte üle tähtsustada lühiajalist kulutõhusust. Kulutõhususe nõudmist keskkonnakaitseliste piirangute puhul ei saa sätestada üldsõnaliselt, sest kulutõhusust saab arvutada väga erineva perioodi peale ja erinevatel tingimustel.

Töörühmas leiti, et riigi püstitatavad kliimaeesmärgid peavad olema mõistlikult teostatavad. Kui eesmärke püstitatakse pikema perioodi osas, mille puhul pole kindel eesmärkide saavutamiseks vajalike tehnoloogiate kättesaadavus ning Eesti ühiskonna rahuldava toimimise ja julgeoleku tagamine, siis peab olema võimalik eesmärke ümber vaadata. Kliimaseadusesse tuleb lisada seega selle ülevaatamise sätted.